

עולם לתורה

מפרד"ס התורה ומשדה החסידות

בס"ד, ערב שבת קודש פרשת ראה (אבות ה)		
כ"ד מנחם אב תשפ"ו - שנה לא גליון איתקל		
הדל"ג	מו"ט	ר"ח
22:33	22:16	21:01
21:50	21:37	20:23
21:46	21:33	20:17
22:05	21:56	20:39
21:33	21:14	20:07
22:32	22:20	21:03
22:02	21:42	20:33
22:31	22:13	21:02
22:09	21:54	20:40
מברקין החודש: ראש חודש אלול ביום חמישי ושישי		
החולד: ביום חמישי בשעה 08:15		

בסיוע קרן יקר למרדכי לע"נ הרה"ח ר' מרדכי ב"ר מאיר אריה ז"ל רייז וזוג מרת רחל פרומט ע"ה בת הגה"ח ר' אברהם צבי רומעלס זצ"ל

פלאות עדותיך

"גדיל תורה ויאדיר" - מסימני סנפיר וקשקשת שכתבה התורה, הא כיצד?

את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו טמא הוא לכם (וי, טו-טז). וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו טמא הוא לכם (וי, טז-טז). תנן במסכת נדה (א): "כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, ויש שיש לו סנפיר, ואין לו קשקשת", ובגמרא (חולין סו:): כל שיש לו קשקשת דג טהור, יש שיש לו סנפיר, ואין לו קשקשת - דג טמא. ופריך: מכדי אנו אקשקשת סמכין, "סנפיר" דכתב רחמנא למא לי וכו', אמר ר' אבהו וכן תנא דבי ר' ישמעאל: "גדיל תורה ויאדיר". ותמה על כך הג"ח רבי אריה צבי פרומער זצ"ל הי"ד אבד"ק קוויגלוב, בקונטרסו "לקוט האמונה" (נדפס מכת"ב בספרו "ארץ צבי ח"ב, ת"א תשמ"ה, בסוף): "זהו פלא גדול שייכתבת בתורה פסוק מיותר בשביל 'גדיל תורה ויאדיר', וכו', ואדרבה מצינו שדורשין על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות".

והפלא לבאר בביאור הענין, וז"ל: "ונראה בזה לפי מה שראיתי באיזה ספר, דמדין זה - דכל שיש קשקשת יש לו סנפיר - יש ראייה ברורה כשמש על תורה מן השמים. דהנה בתוספות (חולין שם ד"ה כל) הקשו: ממין להם זה לחכמים, דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, ואולי נמצא דג אחד בים שיש לו קשקשת ואין לו סנפיר. ויתרצו בתוספות: קים להם מהלכה למשה מסיני. ואם כן מזה נראה בעליל כי התורה מן השמים היא, כי אי אפשר לבשריות קרוב אלף ושמנה מאות שנה, אשר כל דור דור מוסיפים והולכים בהשכלה וחכמה, ואין לך יום כמעט שלא יחדשו בו דברים חדשים וידיעות חדשות במסמרי הטבע ובמציאות אשר לא שערם אבותינו, ותמיד ממציאים מכוונות חדשות לצוד על ידיהם בריות חדשות, אשר לפנים לא היה אפשר לצודם, מחמת שעדיין לא היו להם אותן המכוונות אשר יש להם כעת, בכל זאת לא נמצא במשך העת שהיה מתנגד לכלל הניל. והלא לפני אלף שנים לא ידעו כלל ממדינת אמריקה, עד שבא קולומבוס וחקרה, וגם עד אז לא היה בנמצא כלל מין תפוחי-אדמה (קארטופל) בארצנו, עד שהובא על ידי חכם אחד ממדינת אמריקה לאירופה. והלא כאשר קרה עם מציאת אמריקה, ועם מין תפוחי-אדמה, כן היה אפשר כי יתגלה באמריקה מין דג חדש אשר יתנגד לכלל הנאמר בגמרא - האין זאת?"

"ועיין במענני יום טוב" על הרא"ש, סוף פרק 'אלה טריפות' (פ"ה דחולין אות ה. עמ' קסח) ששאל אותו חכם אחד על הדג הנקרא 'שטינקס מרינוס', שיש לו קשקשת ואין לו סנפיר, ותיירץ דכלל הניל לא קלא אלא דגים שבים, ולא על חיות הים - ע"ש. ובא הגאון בעל ה'חתם סופר' ז"ל בחידושו לחולין ס"ו וכתב, וז"ל: "... שוב נתברר לנו על ידי מומחים בהכמת הטבע, וגם הראינו בספרי טבע, שהשטינקס איננו חית הים כלל, אלא גידול ביבשה על שפת הים, וקופץ בים נעזים כצפרדע, והוא מין קראקטייל קטן, שקראו רבינו חננאל - 'אלתמחם', שלדעתו הוא הצפרדע שבמצרים; ונאמנו בדרי חז"ל שבמים כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר" עכ"ל (ועי' פרי חדש סי' פג, ד).

"ועתה בוא וראה, עמוד ההתבונן והשוב, ותתפלא הפלא פלא, כי בכל משך הזמן מעת סתימת הש"ס עד עתה, לא נמצא מין אחד מכל הבעלי חיים שיתנגד לכלל הניל שיהיה לו קשקשת ולא סנפיר, ומין אחד נמצא 'שטינקס מרינוס' הניל אשר לכאורה הוא מתנגד לכלל הזה, אך אחר כך נתברר הדבר שהוא חית היבשה וכדברי החת"ס הניל. ויצא הכלל הניל וזאי בדינו ונקי מכל שמץ קושיא וסתירה, אף שמא ועד עתה ודאי נתחדשו אלפי אלפים מינים של חיות אשר לא היו נודעים להקדמונים שאו, אלפי מכוונות, ומאפס השכלה אשר הולכים ומתווספים מינים ליום, וכל אשר לו מוח בקדקדו ואין עיניו טרוטות - עיניו יראו ולבבו יבין כי מזה ראייה ברורה ומופת חותך על היות התורה אמיתית מן השמים. דאי אפשר בשום אופן לבשריות לומר כזה, ושהיו הדברים קיימים משך זמן כזה, ולא יתברר הפיקו, והדבר ברור כשמש בצהרים, שכן נמסר לחז"ל מסיני דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, ושליט בעולמו יודע שכן הוא. ועתה שנסמך, כופר, חגור חרבך על ירך, אפיקורס, שא נא כלך תליך וקשתך אם יוכל היות לך תפוחי-אדמה לעומת ראייה זו: באיזה תשובה קלה כמות שהיה בה ממש, בטח תשים לפיך מחסום, ועתה תנה כבוד לאלוקי ישראל ותן תודה, כי התורה מן השמים ואצבע אלקים היא!"

המשך בעמוד ד

מעשה רב

"מהר יקדמונו רחמיך כי דלנו מאד"

ודרשו חז"ל (יבמות קב:) שהעניות מצילה מדינה של גיהנום - --

מאידך באו מלאכי חוב וטענו לעומתם: הלא בצדקתו של אותו צדיק קיבל את כל העובר עליו באהבה, ולכן לא הרגיש מעולם את העוני בשבט עברתו, רק היה שמח בחלקו, והשמח בחלקו הרי הוא עשיר (אבות ז, א) ואינו עני...

וכמעט שהצליחו מלאכי החוב להשליכו לבאר שחת של הגיהנום, לולי מלאך אחד קטן שגח מבין מחנות המלאכים, והזכיר לפני הבית דין של מעלה, כי פעם אחת כאשר צעד אותו צדיק ברחובה של עיר בימות החורף הסוערים, נתחב לו מנעלו ברפש וטיט, אז הביע לרגע את כאב העניות והתאנה: "אויי, כיון ששמעו כן, פסקו הדיינים של מעלה, 'ניצל מדינה של גיהנום'. מיד באו מלאכי הזכות והובילוהו אל מרומי פסגות הגן עדן.

אותיות מהכימות

לא תעשון כן לה' אלקיכם (וי, ד). שמעתי מאלף חלוקי מו"ר הרב מהר"י יצחק זצ"ל (הרבי מלובלין ז"ש), דרך ה'לה, לפי תפיסת 'כן' הוא לשון סודות, כמו דלת אמר (פסוק כז, ו) 'כן בנות' ללפת דוכות, ו'לפני מלך ביראת אלקים' - ספק"ה גזר ואלדק מבטל (מו"ק טז:). לה קאמר "לא תעשון כן לה' אלקיכם", אלא להיות על זה הכוונה שיבטלו הגזרים. ע"כ דברי דקדוק. יסוד אמונה ומנהג עמוס (פר' עקב) 'כן' תפסך לשון דקדוק וכוונת... כי נאם ה' ויתברך חפץ סגלדיקים יבטלו גזירותיו כי זה עשוינו ויתברך, וסגל לכל יאמר הגדול בודליו דקדוק דענו ית' ומה לו להיות מוכנה דמרי, אל יאמר כן, חסד: "לא תעשון כן", לא תעשון דקדוק וכוונת ליינו ויתברך, כי להרבה הקצ"ת חפץ בה שיעללו עמור כצו וימלאו להם זכות כמו שאמר ה' ויתברך "ספר אתה למען תלדק" (שפי' מג, טו), "כי חפץ חסד הוא" (מנשה ז, יח).

הפטור הרה"ק מראפשיץ ופירש בזה את הכתוב בפרשתנו (וי, ד): "לא תעשון כן לה' אלקיכם", כי לשון 'כן' משמעו 'צודק'. אם חלילה מתעוררת מידת הדין, אין לקבל זאת ולהסכים לה, אלא יש לתבוע תמורתה כפרה על העוונות, ולהשתדל להמתק את הדינים ולהפוך אותם לרחמים.

♦ הרה"ג ר' משה רייטמאן שליט"א עפ"י: אמרי דעת' (שבת תשובה)

הנה מה טוב ומה נעים היה באותה שעה שהיו צדיקים יושבים במסיבה אחת, ועוסקים יחדיו בעניינים העומדים ברומו של עולם.

לפתע נראתה הארה מופלאה על פני קדשו של אחד מהאוריות שבחבורה, הוא הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ ז"ע בעל 'זרע קודש', ובת שחוק עלתה על שפתיו, ויהי לפלא. גם הרה"ק רבי ישכר בער מראדאשיץ ז"ע שם לבו לפניו השוחקות של רבי נפתלי שאמרו דרשונו, ולאחר שביטלו וסיימו את הסעודה, פנה עמו לצדידים ושאל לפשר הדבר.

"באותה שעה שחייכתי", גילה רבי נפתלי לרעהו, "ראיתי מחזה נורא בשמים", וכך היה מעשה:

באותה שעה נסתלק אחד מצדיקי הדור ההוא, ונשמתו הפתורה עלתה בסערה השמימה, לעמוד לדין לפני בית דין של מעלה. ויהי לאחר שנשאל השאלות שאומרים לו לאדם בשעה שמכניסין אותו לדין (שבת לא). כמו "נשאת ונתת באמונה", "קבעת עתים לתורה", וכן הלאה, והוא השיב על כולן "הן", חיפשו בבית דין של מעלה עדים לתשובתי, ואכן נקבצו ובאו מלאכים ונשמות והעידו שהכל שריר וקיים.

אלא שבכל זאת נאמר (קהלת ז, כ) "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", ואיך שהוא נמצא בו איזה חשש של חטא קל שבקלים. התיישבו אפוא הדיינים על כסאות למשפט, ודנו בדבר עד שיצא הפסק, שיושלך לשעה ומחצה בגיהנום, כדי לתקן ולהתנער מאבק החטא הזה, ואז יוכל להיכנס אחר כבוד אל מקומו הראוי בגן עדן.

אלא שאז באו מלאכי זכות וטענו כי אותו צדיק היה עני ואביון, עד כדי כך שהיו לו ולרעייתו הרבנית רק זוג אחד של מנעלים לרגליהם, והיו נאלצים להתחלף בהם, כשהוא יצא מזהבית - נעל הוא את המנעלים, וכשיצאה אשתו - נעלה היא אותם. ומאחר שאמרו חז"ל (שבת קכט.) שימכור אדם כל מה שיש לו ויקנה מנעלים לרגליו, הרי שכאשר אפילו המנעלים חסרים הרי זה סימן לעניות גדולה ונוראה, והלא אמר הכתוב (איוב לו, טו) "יהלץ עני בעניו",

לעילוי נשמת הרה"ח ר' יהודה אריה ב"ר יצחק צבי ז"ל קופפערשטיין נלב"ע ביום כ"ה אב תשס"ח תהא נשמתו צרורה בצרור החיים הונצח על ידי בני משפחתו הע"י

לעילוי נשמת הרה"ח ר' צבי זאב ב"ר יוסף ע"ה פפססעל נלב"ע ביום כ"ח מנחם אב תשנ"ט תהא נשמתו צרורה בצרור החיים הונצח על ידי בניו האחים החשובים ר' מאיר שליט"א ור' מרדכי חיים שליט"א

לעילוי נשמת הרה"ח המפ"ר רבי יעקב יצחק הירשנהארן ז"ל בן המנוח החסיד המפ"ר רבי ראובן ז"ל נכד הרה"ק בעל ה"דודאים בשדה" זי"ע נלב"ע ב"ט מנחם אב תש"ב ומנו"כ בביה"ח דראצפערט

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים הונצח על ידי נכדו ידידו הנגיד המפ"ר הרה"ח ר' יעקב יצחק קאניג שליט"א

אמרות טהורות

ה"אנוכיות" יש בה ברכה וקללה

ראה אנכי נותן לפניכם חיים ברכה וקללה. את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' וגו' (וי, כו-כו). יש לדקדק למה אמר דייקא לשון "אנכי נותן" ולא "אני נותן" או "הנני נותן".

ונראה לפי מה שפירש המגיד הקדוש מו"ה **יחיאל מיכל זצ"ל מולאטשוב** את הפסוק (לעיל ה, ה): "אנכי עומד בין ה' ובניכם" וגו', כי מי שמחשיב את עצמו לייש ומתפאר בלבבו שהגיע לאיזו מעלה בלימוד או במעשים טובים, הרי על ידי זה הוא עושה סמך המכדיל בינו לבין השי"ת לכל יוכל להשיג מנוגע אלקותי ית"ש. וזהו: "אנכי" – האנוכיות של האדם זה הוא "עומד בין ה' ובניכם".

אמנם לא כל העתים שוות, כי כשאדם עומד לשפוך שידו לפני ה', אם יעלה אז על לבבו לאמר: מי אנכי לגשת לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, על ידי זה יבוש להתפלל בהתלהבות, ולא יוכל להתקרב לעבודת ה'. על כן בגשתו להתפלל צריך לאמץ את לבבו, והחלש ואמר גבור אני לבא בהיכל המלך.

וזהו הרמז: "**ראה אנכי**" – מה שאדם מחזיק עצמו לייש, דבר זה "נותן לפניכם חיים ברכה וקללה", כי אם צריך להתחזק ולהיות לאיש, שלא יתבייש לעבדו ולהדבק בו ית' אזי הוא לברכה, אכן אם מתנשא שלא לצורך כלל תהיה לו לקללה, וזה שאמר אחר כך: "את הברכה אשר תשמעו אל מצות" וגו'.

ברכת ה' מובטחת מיד עם הרצון לקיים מצוותיו

ראה אנכי נותן לפניכם חיים ברכה וקללה. את הברכה אשר תשמעו וגו'. והקללה אם לא תשמעו וגו' (וי, כו-כו). הן ידוע הדקדוק, למה נאמר אצל הברכה: "את הברכה אשר תשמעו", ובהקללה נאמר: "הקללה אם לא תשמעו".

"והנראה בזה, על פי דברי הרמב"ם (הל' תשובה פ"ח ה"א, ע"י"ש) על הקישא מדוע נזכר בתורה הרבה פעמים עיודים הגשמיים, הלא "שכר מצוה בהאי עולמא ליכא" (קדושין ל"ט).

אמירה נעימה

לא תעשון כן לה' אלקיכם. והבאתם שמח עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם ואת תרומותיכם וגו' (ד, יב-יג). פירש"י: "לא תעשון כן לה' אלקיכם" – אזהרה למוחק את השם. יש להבין המושך סמיכות הפסוק: "**והבאתם שמח וגו' ואת מעשרותיכם ואת תרומותיכם**".

וי"ל על פי מה דמצינו במדרש (שמו"ר ח, ה) שהמפריש תרומות ומעשרות כתיקונן זוכה לבנים זכרים. וידוע הא דאיתא בגמרא (ברכות לא) שהסומא שהשקפה מי סומא, ובאמת לא הטאה, שכרה היא שאם היתה עד עכשיו עקרה – נפקדת, ואם היתה יולדת עד עכשיו נקבות – מעכשיו תלד זכרים, ולכן התפלה הנה שחיתת עקרה שתזכה לבנים, ואמרה לפני הקב"ה, שאם לא ישמע לתפלתה, תגרם שבעלה אלקנה ישקנה מי סומא, ועל ידי זה תיפקד בזרע של קיימא. נמצא, שמי שאין לו בנים זכרים יש לו תחבולה, שישקף את אשתו מי סומא, וכיון שהיא טהורה, יזכה לבנים זכרים.

ועל כך אמר: "**לא תעשון כן לה' אלקיכם**" – אזהרה למוחק את השם, וכדי שלא תאמר שמי שאין לו בנים ילך ויעשה תחבולה וישקף את אשתו מי סומא כנ"ל, ויגרם בכך למוחקת השם הכתוב בפרשת סוטה וכדכתיב (במדבר ה, כג) "וכתב את האלות האלה הכהן בספר ומוחה אל מי המרים", לכן תורה הכתוב שישנה תחבולה אחרת, והיא: "**והבאתם שמח עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם ואת תרומותיכם וגו'.**" והמפריש תרומה ומעשר כתיקונן זוכה לבנים זכרים, כאמור.

אבני שוהם (פר' נשא) לחג"ר שמריה זלמן זצ"ל (נדפס יחד עם ספר "צחלת יעקב" לאביו, אמשטרדם, תפ"ד)

ושמחת בכל משלח ידכם ואתם ובתיכם (וי, יז). "הבית הוא האשה (וימא כ), והאשה אינו עולה לשם, שנאמר "ראה כל זכורך" – הזכרים ולא הנקבות, אלא אמר אתם ובתיכם" לומר, שכשיחזור ויבוא לביתו, תהיה השמחה שקרעה בלבו כאילו עורניו שם הוא ובייתו.

בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגודדו וגו'. כי עם קדוש אתה לה' אלקיך וגו' לא תאכל כל תועבה (ד, אג).

ומפרש, דכל היעודים הנזכרים בתורה, לא על דרך תשלום שכר מצוה, רק הקב"ה מבטיחני שכאם נצרה לילך בחקותיו ומצותיו, אז ארבוה השמים וירקו עלינו שפע ברכה למען נוכל לעסוק בתורה ומצוות בלי מניעות וטרדות, וכמובא בגמרא (ברכות לה: ע"י"ש) שדורות הראשונים, מתוך שעשו תורתן קבע ומלאכתן עראי, זה וזה נתקיימה בידן, ומלאכתן נעשית על ידי אחרים. וכן מובאר בארוכה ברמב"ם (סוף הל' שמיטה), ע"י"ש בלשון הקדוש.

ובזה נבוא אל הכתוב: "**ראה אנכי נותן לפניכם חיים וגו'.**" את הברכה אשר תשמעו, היינו, לא שאנכי נותן לכם ברכה, הלא שכר המצוות, רק הנני נותן לכם ברכה אשר תשמעו, היינו שתוכלו לשמוע את מצותי מתוך כל טוב." ישמה ישראל

"בנים אתם לה' אלקיכם" – אפילו

בשאינו עושה מצוות

בנים אתם לה' אלקיכם וגו' (ד, א). פירש הרמ"ק רבי ישעיה מפשענבראז' וי"ע, כי חז"ל דרשו (ריה כה) בפסוק (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה'" מקראי קודש אשר תקראו אתם במועדים" – אל תקרי אותם אלא אֶתֶם – אתם אפילו שוגגין, אתם אפילו מזידין וכו', ואם כן, כל שכן במקום שכתוב אֶתֶם, שהוא נדרש אפילו שוגגין ואפילו מזידין, וזהו: "**בנים אֶתֶם**" – אפילו שוגגין אפילו מזידין, אף על פי כן "בנים אתם לה' אלקיכם", וזכרם אב על בנים אחרם עליכם. ודפח"ח (נתי' קדושין לו).

אמרי יהודה, ברעזאן (עניי"ש)

"וצרת הכסף בידך" – שלא לצורך מצוה

וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ד' אלקיך בו (ד, כה). "השי"ת לימד לנו דעת דרך יסכון אור האין להתנהג עם הונו ורכושו שנתרבה לך, לבל יפור במקום שאינו צורך, כי אם לצרכי מצוה. וזה "וצרת הכסף בידך" – להיות לצור בידך שלא לפור במקום שאינו צריך, כי אם: "**והלכת אל המקום אשר יבחר ד' – להיות עם הכסף בבחינת חולך,**" אל המקום אשר יבחר ד' אלקיך בו, לקיים מצותיו בהידור מצוה, שיהיה בזה רצון הבורא יתברך". אור למאיר

יש לפרש סמיכות הפסוקים על פי משל, והנה מנהג העולם כשהרופא בא אל החולה ורואה שיש עידין תקוה לרפואתו, הוא מונע ממנו כמה מיני מאכלים המזיקים לו, אבל אם הוא רואה בו שאברה תקוה ח"ו, אז אין הוא מונע ממנו שום דבר. והנה באמת כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא (סנהדרין צג), ואם גם הם במיתתם קרויים חיים, ולפיכך אינם רשאים לאכול דברים המזיקין להם. אבל אומות העולם אין להם חלק לעולם הבא, ואף בחייהן קרויים 'מתים', לכן אין השי"ת מונע מהם שום דבר.

וזהו שנאמר: "**בנים אתם לה' אלקיכם,**" ולכן "**לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למות,**" מפני שאף במיתתם קרויים חיים, "**כי עם קדוש אתה – קדוש' הוא לשון פרוש ומובדל – שאינכם כמו האומות,**" ולכן: "**לא תאכל כל תועבה.**"

כי פתח תפתח את ירך לו והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו (טו, ה). וזהו איתא **בכעל המורים**: פתח, ג' במסורה: ב' בהאי עניינא (ואת ובפסוק יא), ואידך, פתח ג' נפתחו שיערי ארצך (נחום ג, יג). לומר שאם תפתח לו ירך, יפתחו לך שיערי שמים כדי לקבל תפלתך, ואם לאו, לא יפתחו לך, שנאמר (משלי כא, יג) 'אומם אזנו מועקת דל גם הוא יקרא ולא יענה'.

ובגמרא (כ"ב ג, א) אמרו: "רבי אלעזר יהיב פרושה והדר מצלי, אמר, דכתיב (תהלים יז, טו) 'אני בצדק אחזה פניך', ופירש"י: "אני בצדק" (בצדקה) בתחילה, ואחר כך 'אחזה פניך' בתפלה, וכן איתא בשו"ע (א"ח סי' צב סי') "שוב ליתן צדקה קודם תפלה".

ויש לומר שזה נרמז במאמר הגמרא (ברכות ה): "אמר רב חסדא, לעולם יכנס אדם שני פתחים בבית הכנסת, שני פתחים סלקא דעתך, אלא אימא **שיעור שני פתחים**, ואחר כך יתפלל". והיינו שיש ליתן צדקה לפני קודם התפלה, כדכתיב: "**פתח תפתח את ירך לו,**" ונרמז בלשונם ז"ל: "שיעור שני פתחים", כלומר, לקיים מצות נתינת צדקה לפני שספלה בזה התורה את פתחיה הוד, שעל ידי זה פותחים את שיערי השמים לקבלת התפלה, כנרמז במסורה המובא ב'כעל המורים'.

פרשת מרדכי מב"ק מדר"ם מביולגוריא וי"ע

יתרון דעת

שבת בצבאותיה (קנה)

אמרות טהורות, הליכות קודש ועבודות

מאלפות בצל המגיד הקדוש

רבי יחיאל מיכל מולאטשוב זי"ע (ח)

הרה"ק רבי יחיאל מיכל מולאטשוב זי"ע בעת אשר הסתיר מעשיו מבני אדם וישב אז בבוריסלאו, ואח"כ נתגלגל ותגלה מעט מעט, ואירע בעיר הנ"ל שאיש אחד חילל שבת בשוגג, שאחר בנסיעתו בערב שבת קודש בנסיעת העגלה, ואחר זה בא לפני הרב ר' מיכל לבקש ממנו שיתן לו תיקון על חטאו הגדול, חילול שבת החמור, ויסידר לו הרב תשובה חמורה מאוד כפי שכתוב ברוקח ושאר ספרים, להתענות סכום רב ולגלגל עצמו בשלל ולישב במים קרים בימות הגשמים בעת הקרח כדי צליית ביצה קלה, וכאשר התחיל האיש הנ"ל לנהוג עצמו בסדר הנ"ל הבין בעצמו שלא יוכל לקיים כראוי בשום אופן מרוב תשות כוחו.

ונדונם הדבר שהבעש"ט זי"ע בא לעיר אדירקלאו הסמוך לעיר הנ"ל, ותיכף נסע האיש הנ"ל על שבת להבעש"ט, ושאל מאתו תיקון על חילול שבת, אז השיב לו הבעש"ט, תקח פונט אחד נרות ותדליקם בבית הכנסת על שבת קודש, וזה התיקון שלך.

ויהי בשמעו האיש דברי הבעש"ט זי"ע נשאר עומד כמתעתע, בחשבו מה יועיל לו נדבה מועטת הזו לחילול שבת חמור מאוד, והבין הבעש"ט זי"ע כי האיש מתוונם ומחירש, ושאל לו הבעש"ט מה לך זאת, וסיפר לו האיש כל המאורע, ואין שסידר לו הרב ר' מיכל תיקון חמור מאוד שאי אפשר לסבול. השיב לו הבעש"ט עוד הפעם, אל תירא כלל, רק תעשה ככל אשר צויתך ולך קח ליטרא א' של נרות ותתן לבית הכנסת והדליקם לכבוד שבת, וזה תהיה תשובתך ותיקונך. והלך לו האיש שמח וטוב לב.

תיכף בבואו לביתו לקח פונט א' נרות ונשא אותם במהמה רבה לבית הכנסת ליתן אותם לשמש בית הכנסת, ויהי בבואו לבית הכנסת ולא ראה אז את השמש כי הלך לו, לקח את הנרות ותלה אותם על יתד אחד והלך לו לדרכו, ואירע הדבר שקפץ כלב אחד ואכל את הנרות (עבור חולשת הדעת דרבר ר' מיכל מולאטשוב), ויהי כאשר ראה האיש הנ"ל דבר זה כי מתנתו נמסרה לכלל, נוסף לו גיון על גיונו ושבר על שברו, ותיכף קם ונסע עוד הפעם להבעש"ט זי"ע וסיפר לו כל המאורע ואין שהכלב אכל את תיקונו, ענה הבעש"ט ואמר לו: תיקך עוד הפעם ליטרא א' נרות כבראשונה ותתן אותם לבית המדרש ולא יאכל אותם עוד הכלב. והרב ר' מיכל מצחק עמי, אמר לו שגזרתי עליו שיבוא אלי על שבת הבאה לעיר חוואטסוב, שאשבות שם א"י"ה.

וקיים האיש הנ"ל כאשר נצטווה מפי הבעש"ט זי"ע, והרב ר' מיכל קיים גזירת הרב הבעש"ט, וביום ערב שבת קודש אסר מרכבתו ליסע לעיר חוואטסוב ותגלגל הדבר בסית העגלה שחשכה לו הדרך סמוך לעיר הנ"ל, והלך גרגליו על שבת להבעש"ט באישון לילה, ובעת בואו על פתח הבית, אחז הבעש"ט את הכוס על ידו לקדש, וכאשר ראה הבעש"ט אותו נתן לו שלום, ואמר לו בזה"ל:

"ר' מיכל מעתה תדע היאך ליתן תיקון חמור למחלל שבת, וכי אפשר אבנו, שזה שלא טעם טעם חטא מימיו ולכן אינו יודע מכאב ושבירת לב בקרב איש הישראלי שכשנשל ח"ו בעבירה, ואין יכול אתה ליתן תיקוני תשובות, לחווי ידוע לך שבשבירת הלכ שהיה לאיש הלזה מהחילול שבת שאירע לו, כבר נתקן ונמחק החטא לגמרי, אתה לא טעמת טעם חטא ולא טעמת שבירת הלב. ואח"כ עשה הבעש"ט זי"ע קידוש. נשמע מזה שיעקף התשובה הוא שבירות הלב והחריטה ולא הסיגופים.

מפעלות הצדיקים להאגוד ר' מנחם מענדל בודק זצ"ל (תלמיד המהר"א מזידיטשוב זי"ע. נדפס בלבוש תרט"ו, עמ' 31)

וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל וגו' (ויקרא טז, טז). עוד י"ל בזה עפ"י המעשה בבעל עגלה שהביא עצים מן היער בערב שבת, ובדרך נסבר לו אופן העגלה, ועל פי הסיבה נתאחר בדרך עד שהגיע זמן קבלת שבת, ולא היה בכוחו לעמוד בנסיון לשבות על אם הדרך, ונכנס לעיר בזמן מאוחר, ואח"כ פעמה לבו בקרבו עבור חילול השבת, והלך אל המגיד הק' מולאטשוב זי"ע לקבל תשובה, ואמנם הוא החמיר עליו, כמ"ש בשו"ע (א"ח סי' שלז) דאפילו באיסור דרבנן צריך להתענות ארבעים יום, ואז ראה העגלון כי מר לו, דאם יתענה מספר יום לא יוכל לעסוק בעצם ולפרנס בני ביתו, ויבוא לפני הבעש"ט זי"ע ויבך לפניו והגיד לו שהמגיד הק' החמיר עליו בתשובה עד בלי הכיל, אז אמר לו הבעש"ט: תקח חבילה נרות ותענה לבית הכנסת, ותאמר תהלים ועונך תכופר.

וכן עשה מיד והולך הנרות לבית הכנסת בשמחה ואמר תהלים כראוי, אך כאשר סיים ויצא מבית הכנסת ראה כלב רץ וחבילה של נרות בפיו, ובדק ומצא בבית הכנסת וירא שהנרות שהביא אותם שם והכלב נטלם, ויתעצב מאד כי הבין הדלא דבר האין, וחזר אל הבעש"ט ומסר הדברים כהווייתן, ואמר לו שיקח עוד חבילה נרות ויתנם לבית הכנסת ושוב לא יקחנה הכלב, וכן היה.

עלי הגיון

העושה תשובה בהודש אלול מסייעין אותו

בגליון פרשת ואתחנן (גל איתקא, מדור 'מעשה רב') בהאתם את הסיפור שאירע עם האר"י הקדוש שקירב באופן מיוחד את הגה"ק רבי שמואל אוזיאל בעל ה'מדרש שמואל' על אבות (ומסופר בעמק המלך) הקדמה ג פרק ד.

דבר בעתו מה טוב, הנה לקראת ר"ח אלול הממשמש ובא אמרתי לצרף משי"כ בזה החידושי הרי"מ זי"ע ב'ספר הזוהר' (לר"ח אלול) בזה"ל: "כמו שאמר האר"י ז"ל שבא מורינו הרב ר' שמואל לפניו, קם והרבה לו כבוד, וחקר רבי חיים וויטאל זצ"ל (למה קם בפניו), ואמר לו, [בגלל] שעשה מצוה שהיה רגיל רבי פתח בן יאיר לעשות, ונתחבר נשמתו עמו לעזרו, ומפניו עמד אר"י ז"ל, עי"ש וכו'.

ענין זה נדפס בספר 'ליקוטי הרי"מ' (לחודש אלול, עמ' תיד) ומציין שם בהערה שמואב ב'אמרי אמת' פרשת שופטים, ובליקוטים עמ' קטו - שסיפר בעל ה'אמרי אמת' זי"ע שזקינו החידושי הרי"מ זי"ע השאיר הרבה פנקסים וחבורים שנכתבו בהם כמה שורות, והשאר השאיר ריק, ויש חיבור אחד שיש בו מאמר על חודש אלול, ונכתבו בו רק כמה שורות, שמספר מעשה בשם רבי חיים וויטאל ז"ל, שהארי"י ז"ל קם בפני ה'מדרש שמואל', ואמר הטעם שקם בפניו מפני שעשה מצוה גדולה שהיה רבי פינחס בן יאיר רגיל לעשותה, ונתחבר נשמתו עמו לעזרו (והוסיף החידושי הרי"מ שם כמה שורות). ושאל ה'אמרי אמת' את אביו בעל ה'שפת אמת' מה ענין זה לראש חודש אלול, והשיב "כי בימים אלו עשו כל ישראל תשובה, ואינא (עמ' ד) לא היו ראויין ישראל לאותו מעשה אלא להורות תשובה, ומי עושה תשובה בימים אלו יש לו סיוע מהם, וזה שייכות ענין זה לראש חודש אלול".

חיים נאה, ברוקלין נ.י.

חידושים נפלאים אודות יהושע בן נון והואו"י שנוספה לשמו
בענין האות יו"ד שניתלה משרי' וניתנה ליהושע, שהיתה אריכות בזה בגליון פרשת שלח (גל איתקא, מדור 'יתרון דעת'), הנה מצאתי בזה חידוש גדול באגדות מהרש"א (סנהדרין קז). על הא דאיתא שם בגמרא: "אמר לו הקב"ה ליד המלך" (ומה יו"ד שנטלתו שמי' עומד וצווח כמה שנים עד שבה יהושע' וכו', והוספתו לו, שנאמר 'ויקרא משה להושע בן נון 'יהושע' וכו', ומבאר בזה טעם נפלא למה יהושע בן נון לא זכה לבנים. וזו לשונו: "בא ענין זה כבאן, לפי מה שאמר במס' סוטה (נז) כי שם י"ה הוא מחבר אש ואשחא איש אשכזר, ואם לאו לא שם י"ה מהם ונשאר אש ואש, ועל כן נטל הקב"ה היו"ד משרי שהוא אות השם שביאשי' ונתן לה אות ה"א, לרמוז שיזכה לאות השם שביאשה', ועל כן לא זכתה לבן כשהיה לה אות יו"ד - שהם ששה שביאשי' - עד שניתן לה אות ה' שהוא אות השם שביאשה', והיה היו"ד עומד וצווח עד שניתנה באיש שהוא יהושע, ומכל מקום כיון שאות יו"ד מעט אותה מלכות לה בן, ועל כן שניתוסף להושע זה זכה לבן, אף שזכה ע"י היו"ד ליכנס לארץ ישראל שהצילה אותו מעצב מרגלים". עכ"ל.

ובספר הקדמון 'כרם חמד' להגה"ק ר' אליעזר בהגאון רבי יצחק אייזיק זצ"ל אב"ד וויסאקי במדינת ליטא (נדפס בבירפורט שנת ת"פ) פרשת שלח, אחר שהביא את דברי המהרש"א לדליל, כתב עליו בזה"ל: "ויוש לתמוה, איך עשה משה דבר זה ליתן לו היו"ד שעל ידו גרם ליהושע שלא היו לו בנים. ונראה לתרץ, דאיתא בעירובין פרק ו' (נדפס): אמר ר' אבא, כל דמותיב מלה (מורה הלכה) קמיה רביה, אחר לשאול בלא ולד, שנאמר (במדבר יא, כח) 'ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדוני משה כלאם' (והו' ליה כמורה הלכה), וכתיב (והיה ז, כז) 'ינון בנו יהושע בנו' ונותר יהושע לא חשיב בן, עי"ש. ואי היה לא קשה מיד, דאחר שהיה משה שיהושע בלאו הכי לא יהיו לו בנים, לפי שהורה הלכה בפניו, שפיר הוסיף לו היו"ד של 'שרי' להצילו מעצב המרגלים. וק"ל. עי"ש ע"ש מה שהאריך בזה.

[וראה עוד בספר 'סלילי אורות' (פר' שלח) מה שהביא מהגאון ר' פסח זצ"ל אב"ד זאלקאווא מה שדבר בדברי המהרש"א, ובשו"ת הרב"ז להגאון ר' בצלאל זאב שאפראן זצ"ל אב"ד באקו, יו"ד סי' פב אות ח].

אהרן א. י. שמעונוביץ, בני ברק

רק אם האדם מתבונן ב'מקרה שאירע - יוכפר לו!

במה שהובא (גל איתקא, פר' בחי', מדור 'פלאות עדותיך') מספח"ק 'אגרא דפרקא' (אות קכ), ש"לא יחשוב האדם על שום דבר שהוא במקרה ואיזה סיבה היה לו הכל בהשגחת השמי"ת, ומי שנותן דעתו על המקרים, עליו הכתוב אומר (ויקרא כו, כא): 'ואם תכלו עמי קרי והלכתיו וגו'. וקבלתי, בעת שזימנן לאדם ללכת עיגוס וצער, יוכור ויאמר הפסוק יראה עניי ועמלי ושא איז חטאתי' (תהלים כה, יח), בכדי שישכח אלו לבו שהגשגת הבורא על עונותיו, כי כמה וכמה עונות יש לו לאדם שאינם

מתכפרין על ידי תשובה ויום הכפורים, רק תשובה ויום הכיפורים תולין, ויסורין ממרקין (יומא פו), והשי"ת שולח לו יסורין קלים כדי לכפר עונותיו וכו'... והוא דוקא כשמישים אל לבו שכל תנועותיו בחפץ הבורא".

יצוין כי ה'התם סופר' מביא בכמה מקומות את דברי ה'חובת הלבבות' (שער חשבון הנפש פרק ג חשבון כז) ש"הסבל שאדם סובל בעל כרחו - אין בעלים נשכרים עליו, אך מה שסובלים באהבה ומצדיקים דין הבורא - הוא לשכר טוב", ומפרש בזה (בדברשות) דרוש לח' טבת תקצו דף צז: ד"ה ויתן את קולו. וכו"ה ב'תורת משה' פר' ויגש עה"פ ויתן את קולו בבכי, וכן בחי' עמי"ס ר"ה יח: ד"ה צום) את הפסוק בזכריה (ז, ט) "כה אמר ה' צב-אות צום הרביעי וצום החמישי וגו' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה" וגו', וז"ל: "ישעיהו עצמו הוא ששון ושמחה, שהקב"ה נותן רוחו עליהם ומתעוררים בבכי ותפלה ותחנונים, וצמים ומתענים בדי' תעניות על צרות שעבור כמה מאות שנים, וזו סימן מובהק שצדיק חיבובתיה גבן (ע"פ שבת פה) ולא נכבה אש האהבה, ועתיד להאיר מתוך חשיכה אורה, והיא גופי' נחמה גדולה, והיינו הצום עצמו לששון ולשמחה" וכו', יעוי' עוד שם.

חיים נטע לערנר, אנטווערפן
השי"ת הזמין למשה רבינו את המטה וכן את הסנה ביסני
בגליון א'צד (מדור 'פלאות עדותיך') הובא חידושו הנפלא של ה'שפת אמת' זי"ע עה"פ (שמות ד, ב) 'ואימר אליו ה' מה זה בידך אמר מטה', שמקודש לה היה מטה בידו של משה רבינו, רק שהשי"ת הזמין בידו מטה, עי"ש.

אצטט משי"כ בענין זה בספר 'יגדיל תורה': "שמעתי שכ"ק אדמו"ר בסי' ה'בית ישראל' זצ"ל אמר שחידוש כזה מתאים למדרש. וכמו כן מובא ב'מדרש שמחה' (ומקורו בבישע שרפי קודש) בשם הרבי ר' בונם מפשיסחא זצ"ל. שוב מצאתי בריטב"א על הגדה של פסח, על מ"ש 'ויבאותו - זה המטה' וז"ל: 'ונודמן לו למשה בהר חורב שירד מן השמים, והו' שנאמר ויאת המטה הזה תקח בידך', לא יאמר אדם 'הוה' אלא על מה שבידו שנותן אותו לחבריו" (ועי"פ פני מנחם) פ"ר וראר תשי"ד סי"ג).

ואציין כבר גם לחידושו של ה'אמרי אמת' זי"ע בענין הסנה, המובא בס' 'ליקוטי יהודה' (עמ"ס 'וירא מלאך ה' אליו לבטא את מתוך הסנה') שאמר ע"ד אביו השפת אמת, דאפשר לומר שמקודש לא היה סנה כלל, כי לא מצוינו שהיה על הר סיני סנה, ורק עכשיו נתהוה סנה, וראיה לזה מ"ש' במדרש (שמי"ר ב, ה) 'ועמו אנכי בצרה וכו' ואי אתה מרגיש שאני שרוי בצער וכו', והיו ידעו ממקום שאני מדבר עמך, מתוך הקוצים, כביכול אני שותף בצרה' עי"ש, ואי היה שם סנה גם מקודש אם כן מנא לן שמה שנתראה לו בסנה ולא באילן אחר הוא משום 'עמו אנכי בצרה, דילמא משום שלא היה בסנין רק סנה, אלא שמע מניה שבאמת מקודש לא היה סנה כלל, וא"כ היה יכול להיות נוצר אילן אחר, ומדנוצר סנה, על כרחך מטעם 'עמו אנכי בצרה'.

ישראל אייזנברג, קריית גת

אימתי התורה מתשת כחו של אדם/ באיזו שעה נולד משה רבינו/ למה לא מונה הגמ' קפיצת הדרך של אברהם אבינו, ועוד
[א] הובא בגליון א'יתכד (מדור 'אימתי נעמה') בשם ספר 'אגרא דכלה' שכתב דיעקר תואר 'אדם' הוא להצדיק, עי"ש.

יש לציון דכן הוא בשיעור פרק ז' פסוק ז' דכתוב "האדם", ופירש"י: 'דצדיקים (ע"י תוס' ע"ד ב"ע"א).

[ב] במה שהובא בגליון א'יתכד איתפח (מדור 'פלאות עדותיך') בשם בעל 'קרבן העדה' בביאור ירושלמי שם, שכתב בזה"ל: "אלא בשעה שאתם יגעין בה- ויבאורו כל צרכה היא נותנת חיים, אבל כל זמן שלא יגעתם בה כל צרכה היא מתשת כחו של אדם", עי"ש.

יצוין כי כעין זה איתא בזוהר חדש דפוס וציה דף ח' (הובא ב'פנח יענים' למור החדיש' עמ"ס סנהדרין דף כז: ז"ל) דמה שאמרו דהתורה מתשת כחו של אדם זהו רק למי שלא למד לפני כן, אבל למי ששקט בתורה היא נותנת גבורה, עי"כ. אולם צ"ע מ"ש' בשיר השירים רבה (ה, יג) "בן בית אחד היה לו לרבן גמליאל והיה למוד להיות נוטל קופה של ארבעים סאה ומוליכה אצל הנחנות וכו' כיון שנתעסק בתורה התחיל להיות נוטל של שלשים, של ששים, של שנים עשר, של שמונה סאים, כיון דגמר ספרא אפילו קופה של סאה לא היה יכול לסבול, אלא דגמר מעברין ליה מעלווי, דהוא לא היה יכול לקיים מה שנאמר (שמי"ה, יד) 'מעולפת ספרים' עי"כ. ועי"ש. דא"י מתשת גם למי שעוסק בתורה (ולאדם גם למי שנתן בה, וצ"ע). [ג] במה שהובא בגליון א'יתקא (מדור 'פלאות עדותיך') בשם ספר 'אמרי טעם' שכתב לחדש שמשו רבנו נולד במצרים "בבבן השמשות" וכו', ועי"ש. נ"ב, ע"י במדרש כת"י (הובא בספר 'אורי וישעי' להר"א שחר 'מפתח רפח' דמשה נולד בשעה ג' מיום השלישי, וכן הוא בספר 'מפתח רפח' לרבי אשתורי הפרחי פמ"י, עי"ש.

[ד] במה שהובא בגליון א'יתקא (מדור 'פלאות עדותיך') בשם

הרה"ק ה'אמרי אמת' מגור זצ"ל, דלמה לא מונה הגמרא בסנהדרין (נח) את המרגלים בין אלו שקפצה להם הדרך, ותיקף דארץ ישראל רווחא וגומדא (מתרחבת ומתכווצת) וכו', וממילא אין לזה שייכות לקפיצת הדרך, שזהו הטבע בארץ ישראל, עי"כ. ולפי דבריו י"ל הא דכתב המהר"ז ב'בראשית רבה (נח, יא) ז"ל: וכוונת הילקוט דרבי אושעיא [שאמר שגם אברהם קפצה לו הדרך] פליג על הגמ' בסנהדרין הניל שאינו חושב אלא שלושה, כי אינו חושב בימי אברהם, עכ"ל. ולפי האמור י"ל דהילקוט לא פליג על הגמ', דמה שהתאם לא הבאיה הוא דאברהם משום שזה היה באר"י דרווחא וגומדא, וכמ"ש במרגלים וכדאמרו.

רחביה חזק, אשדוד

"העניי חייב" - כי צריך לקנות על השבוע לכבוד שבת
בגליון א'יתקא' הובא (במדור 'יתרון דעת') מספח"ק 'אגרא דפרקא' שדייק למה התחיל התנא במסכת שבת תיכף ב"העניי חייב". עי"ש מה שתיקף.

ועתה מצאתי בזה תירוץ נוסף ופרפרת נאה בספר 'ויצא פרח' להרה"ק ר' אברהם חיים ריינמאן זצ"ל אב"ד קרעטשניץ (אבות פ"ג מ"יא, דף סו:) שכתב בזה"ל: "מקשים העולם, מדוע במסכת שבת בתחילתה - יציאות השבת וכו' פתח האופן שהעניי חייב, מדוע לא מתחיל בהאופן שבעל הבית חייב. ומתריצים שעל ידי השבת נתחייב העניי בעצמו מה שהוא עניי, כי אפילו אם נגזר עליו בראש השנה נתינת, רצ"ל שקצבו לו פרנסה מועטת על השנה, אבל על הוצאות שבת ויו"ט לא קצבו לו, עד שאמרו חזו"ל (ביצה טו) כי מלוותו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד ראש השנה חוץ מהוצאת שבת והוצאת יו"ט וכו' ואם הוסיף מוסיפין לו.

הנה איתא במסכת ביצה (טו) אמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו אכל לכבוד שבת, מצא בהמה או דבר נאה ביזר ראשון קטנה לכבוד שבת, מצא אחרת נאה הימנה אכל הראשונה, וכן עשה תמידי, נמצא כל אכילתו בימי החול היה הכנה לכבוד שבת. אם כן זה העניי שקצבו לו פרנסה מועטת ברי"ה, בהריירה לכנות על השבוע לכבוד שבת, כמו שעשה שמאי, וכן להותיר משבת קודש על ימי החול אשר כל זה הוא הוצאות שבת ועל זה לא נקצב סכום, וממילא על ידי השבת יהיה לו ההצטרות לכל השבוע שלא יצטרך לבריות, ומדחזינן שפוטס את ידו לבקש מהמכונה' נדבבה, זה ראייה שאינו עושה כני"ל, על כל השבת מחייב את העניי.

ובזה נלפענ"ד לפרש מאמרים (שבת קיח) 'עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות', רצ"ל שישתעשע בשבת בכל ימי החול, רצ"ל שתכין ותקנה תמיד 'לכבוד שבת' כשמאי הזקן, ועל ידי זה 'אל תצטרך לבריות', עכ"ל. עי"ש.

אשר ישעי' נוסבים [עורך מדור 'יתרון דעת']

בארץ ישראל ובפרט ירושלים יתקב"י יש טאן משיירין אנ"א
[א] במאמרו של בעל 'שבט הקהתי' (גל' פר' עקב, 'עלי אורח' אות א) כי שהקונה בית מסויד ולא השאיר המוכר אמה על אמה - חייב הקונה לקלף אמה על אמה. יש לציון שאם קנה מגוי אינו צריך לקלף (משב"ט סי' תקס סק"ב), ובהרבה מקומות בחו"ל רוב הבתים נקנים מגויים.

[ב] ביספר הבית' (מלואים, סי' טו ה"א) הבאנו ממור"ר רבי משה הלברשטאם זצ"ל (מח"ס 'שית' ידברי משה) שזקנו הגה"צ רבי עקיבא נוסף לשאר זצ"ל (מח"ס 'מח"ס' ל'הגרי') הורה הלכה למעשה שבעיה"ק ירושלים אין חיוב לעשות זכר לחורבן, כיון שרואים החורבן בעינים, וציון למש"כ 'במדרש תלפיות' (נעד ביה) שרק בחוץ לארץ חייבים לעשות אמה על אמה זכר לחורבן.

עוד הבאנו שם שהגרי"ם טוקצינסקי כותב בספרו 'עיר הקודש והמקדש' (ח"י פ"א אות ו סק"ד) שרק יחיד סגולה עושים זכר לחורבן בירושלים. וכע"ז כותב בספרו 'ארץ ישראל' (סי' כ ס"ד) שיש מקוים הישוב שנוהגים במועדים לעשות זכר לחורבן.

יוסף יצחק לנר, ירושלים עה"ק
א.ה. היות וקבלנו עוד הערות שונות בענין, הננו להתוודע ולהתוודע, כי הגרשניק' ש"ס"א כתב תעה תשובה ערוכה עם כמה חידושים דיינים בענין זה, שחזונו עריכה מכרזו שכתב הלכות מפורטות בזה לפני למעלה משני עשורים (בגל' תכס-תל), ועל כן הבאנו אומיד מן הישן, ערכנו ושילבנו אותו עם החדש, וכן הצגנוו באת הפעם. ואמנם כבר בשעתו העיר הרה"ג ר' ישראל נח נאה שלי"ס"א מאנטווערפן כעין הנ"ל - שבאר"י ובפרט בירושלים ע"ה"ק היו שחזונו בזה - ועוד הערות יקרות (פורסמו בשעתו בגל' תג במדורנו).

ועתה, לשלימות הענין נוסף ונביא עוד פסקא ממה שכתב בשעתו הגרשניק' שלי"ס"א והוושטמה הפעם, וז"ל: "כבר תמהו האחרונים על כך שחזונו יש אנשים שמקילין בזה (ע"י א"ח"ס סי' תקס בשע"ת ובמשנ"ב סק"ב. וע"י בצל"ח עמ"ס ברכות דף נח שמתמרמז מאד על אלו שבונים בתים מהודרים ואין משאירין זכר לחורבן), וכתב הגה"ק רבי חיים פלאג' רבי זצ"ל בספרו 'מועד לכל ח"י' (סי' י אות צה): 'ואני שמעתי מפומיה דאבא מארי הרב אביר יעקב ז"ל דאמר אל, דהיה בזק אצל, וכל בית דאית ביה אמה על אמה שחזונו נד הפתח כדיוו הדינים נראה מט"ס, אז אותו הבית נכון עד העולם וכל הדינים עליה'.

יתרון דעת המשך

בשעת העביירה מלא חיטה ויגון ואנחה עד שנתכפר לו חלק גדול ממנה, ומעתה אין צריך להחמיר כל כך בתשובתם.

וזהו אפשר להגיד "וכפר על הקודש וגו' השוכן אתם בתוך טומאותם", דזוכר אתה ה' ומתמרמז ומצטער על העבירה, ובמעט תשובה יגיע לו כפרה.

קול יעקב להגאון רבי אליעזר יעקב רודניץ זצ"ל אב"ד זעטא (דרשות, ח"א עמ' עב. וע"ש ב'דרשות ח"ב עמ' כב). וראה ב'סיפורי חסידים' להרה"ג ר' שלמה יוסף זוין זצ"ל, וז"ל: 'עני' עמ' 48 שהביא את הסיפור בשינויים. יע"ש. וע"ע בס' 'באר יעקב חיים' פר' ואתחנן עמ' תקפד)

אחר כך השמיע הבעל שם טוב שרצונו להתראות עם המגיד, ואכן המגיד הק' נסע אליו, ועל הדרך נעשו לו סיבות עד שבערב שבת קודש לא היה יכול להגיע העירה כי נתאחזה לו הדרך, ולכן הוכרח לירד מן העגלה וקנה שבייתה אצל אילן מרחוק והלך ברגליו העירה, והזמן היה של פחד ופחד עד שבהגיעו אל הבעש"ט כבר עמדו לקדש על היין, ויאמר לו הבעש"ט בפנים שוחקות:

הן הראת לדעת כמה גדול ענין נסיון, ותדע כי כאשר איש ישראל נכשל בעבירה ח"ו כבר

עלי הדר

מסכת חולין

מדוע לא הכירו השבטים את יוסף בטביעות עינא דקלא

אמר רבא, מרישא הוא אמינא סימנא עדיף מטביעות עינא, דהא מהדידין אבידתא בסימנא ולא מהדידין בטביעות עינא, השתא דשמעתניה להני שמעתתא (-ההתייז אסורוס בטביעות עין) אמינא טביעות עינא עדיפא, דאי לא תימא הכי, היאך סומא מותר באשתו, ובני אדם איך מותרין בנשותיהן בלילה, אלא בטביעות עינא דקלא (-שנתן דעתו להכירה בקולו". רש"י). הכא נמי בטביעות עינא (צה-יז, יח). כיצא בזה איתא במס' גיטין (גכ).

מכאן מקשים המפרשים כלפי מה שנאמר בתורה כשנפגשו האחים בני יעקב עם יוסף הצדיק בפעם הראשונה במצרים (בראשית מב, ו-י): "וירא יוסף את אחיו ויכירם ויחננו אליהם וידבר אתם קשות ויאמר אליהם מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לשבר אוכל. ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו", ואמרו ז"ל (כתובות כז: ב"מ לט): "מלמד שיצא בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן", והיינו, כי לכן לא הכירו האחים את יוסף בטביעות עין של צורתו, אך עדיין תמזה מדוע לא הכירוהו בטביעות עינא דקלא, הדלא שבעינא לא קולי בדברם אליו (ראה "זרע ברך" מקץ (דרוש א בהגה"ה ד"ה וירא יוסף), שביאר כפל הפסוקים: "וירא יוסף את אחיו ויכירם" וכו', ושבו נאמר: "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו", כי יוסף הכירם בשני דברים, בצורתם - ועל זה נאמר תחילה: "וירא יוסף את אחיו ויכירם" וכו', שהכירם בצורתם, ואחרי כן כשענו לו: "מארץ כנען לשבר אוכל", הכירם בטביעות עינא דקלא, ולכן נאמר שוב: "ויכר יוסף את אחיו", ואילו "והם לא הכירוהו" - לא בצורתו ולא בקולו).

ומצינו כמה תירוצים בקושיא זו: בספר 'עילת חן' להג"ר ארי' יהודה לייב תאומים אב"ד בראד (פר' ויגש) כתב, משום שיוסף דבר אליהם באמצעות מתורגמן, ולא שמעו בעצמם את קולו של יוסף כלל, ולכן לא הכירוהו, ומבאר בזה מה שנאמר בפרשת ויגש (שם מה, יב): "והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם", וברש"י: "כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש", ולכאורה איך מוכח מזה שהוא יוסף, שמא אחר הוא המכיר ברוח הקודש, והתירץ הוא, כי עתה דבר אליהם יוסף בנבוכדנאסר - ללא מתורגמן, ושפיר אמר: והנה עיניכם ראות וכו' כי פי המדבר אליכם", ותוכלו להכיר אותי בטביעות עינא דקלא.

הגאון הר"ד יונתן אייבשיץ ז"ל ע"פ ספרו 'תפארת יונתן' (פר' מקץ שם) כתב בזה: "כי הנה אמרין בגמרא דסומא האין מותר באשתו, דבשולמא אדם אחר רואה אותה ומכירה בטביעות עין, משא"כ בסומא ואמר שמכירה בקולו, אבל כל לשון ולשון מותרין הדבר ונענימת המלצה אם חזק אם רפה, עד שמי שמכיר בלשון אשכנז ואינו מכיר בלשון צרפת ושומע את חבריו מדבר בלשון צרפת אינו מכיר בקלא, ולכן המה שדברו בלשון הקודש בהיות יוסף אצלם, ועכשיו נמי היו מזהירים בלשון הקודש, והיו יוסף מכיר אותם בקלא, אף שנפתחו ודברו בשפתו בחתימת זקן ופרצוף פנים כמ"ש הרמב"ם, אבל יוסף שדיבר בפניהם עם המליץ בלשון מצרי, לא היו יכולים להכיר את יוסף על ידי הקול", והמורה מדבריו, כי טביעות עינא דקלא אינו כי אם בשפה שהאדם מורגל בה, אמנם, כאשר ישמע את חבריו מדבר בשפה שאינו מורגל בה, לא ניתן להכיר על ידי הקול, ומשום כן לא הכירו השבטים את יוסף, ואילו הם כאשר דברו בלשון הקודש - הכירם יוסף מיד, ובדבריו מבואר גם כן מה שנאמר לאחר מכן: "והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם", וברש"י: "כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש", כי עתה כשידבר עמכם ברוח הקודש, שפיר הכירוהו בקולו.

סיד האמור מובא בפרס"ם (פרשת מקץ שם) בשמו של כ"ק בעל האמרי אמת' מגור זצ"ל שאמר מדפנשיה, ומביא בשמו גם נוסח אחר, כי יתכן שכל ענינו של 'טביעות עינא דקלא' לא שייך כי אם בשפת לשון הקודש, ולא בלשונות אחרים [ואין זה תלוי האם רגילים לדבר בשפה זו או לא], ועל כן כשידבר יוסף אליהם בשפה המצרית לא הכירו את קולו, ומשא"כ לאחר מכן כשידבר עמכם בלשון הקודש, ואכן, לא מובא שם ביאור הדברים, במה נתייחדה שפת לשון הקודש כלפי טביעות עינא דקלא משאר לשונות.

בספר 'דברי שאול' עה"ת להגאון ר' יוסף שאול זצ"ל אב"ד לעמבערג (מקץ שם) כתב כי מאחר שדבר אתם קשות - הרי שיהיה את קולו, ולכן שפיר לא הכירו את יוסף, ומה שאין כן הם לא שינו את קולם, ושפיר הכיר אותם יוסף הצדיק.

בספר 'הידות מרדכי' עה"ת להגאון ר' מרדכי אב"ד אושמינא שבליטא (מתלמידי תלמידיו של הגרי"א. בפר' מקץ) כתב, כי כאשר עזבוהו היה קולו נכנע, ואילו עתה היה בשנות בגרותו, ויתכן שכבר השתנה קולו, ולכן לא הכירוהו. יסוד זה אכן מצינו בפוסקים, שכל מקום שיש לומר שנשתנה קולו מחמת בגרותו חקונות אין סומכים על הכרת קולו, וכפי שהאריך בזה בעל הדברי חיים' מצאנו ז"ל בתשובותיו (אבה"ע סי' לב), שטביעות עינא דקלא עשויה להשתנות, וכשם שמצינו בצורת האדם שמשנתנה (כמו שהיה אצל יוסף עצמו), כן הקול עשויה להשתנות, וציון שם שטביעות עינא דקלא בבא בתרא (קסז). וכן האריך בזה הגאון בעל ה'משכנות יעקב' מקארלין זצ"ל בתשובותיו (קהלת יעקב סי' ויט"ו בדבריו).

עוד ניתן לישב הקושיא על פי חידושו של ה'שאלת דוד' (אה"צ סי' ט), שאין לסמוך על הכרה של טביעות קול אלא כשהוא חוקר על אדם מסוים ומכיר על פי קולו, אבל השומע קול הוא מתבונן בו ומכירי שדורו קולו של פלוני אין סומכים על הכרתו, שאפשר שטועה, ולפי זה לא קשה מיד, כי כשאדם השכבים לקנות אוכל לא עלה בדעתם, שיוסף הצדיק עומד לפניהם, ובחודאי לא באו לחקור עליו האם יוסף הוא, ולא היה כי אם שמיעה בעלמא, ושפיר לא הסיקו שיוסף הוא, אלא, הרבה אחריהם חוקרים על דבריו (ראה בארוכה) אנציקלופדיה התלמודית' ערך טביעות קול, ולעולם סומכים על טביעות קול, והגם שלא היה אלא שמיעה בעלמא.

עלי אורח

"לא תעשון כן לה' אלקיכם"

אם מותר להשתמש בשטיח שכתוב עליו "שלוש"

שאלה: שכני היום שמיצרים בחו"ל (בסין וכדו) שטיחים שמניחים בבניה לבית וכתוב על השטיח "בואכם לשלוש" ובזה השני "אתכם לשלוש" וכדו, והשטיח עשו לנגב בו את הנעליים מהלכלך טרם הכניסה לבית. האם יש בזה חשש של ביזוי השם "שלוש"?

תשובה: נכון להחמיר ולא להשתמש בזה לצורך ניקוי הנעליים. הדנה, הפוסקים חולקים אי תיבת "שלוש" יש בה קדושת השם, דיש נוהרים וכותבים שלו, שלא לגמור כתיבתה, כדי שלא יבוא לידו בזיון (עי' יו"ד סוסי"ו רעו, ועיי' בש"ץ דמקל, ובנקודת הכסף שם הביא דמשמע בתוס' סוסי"ו ו. דיש לו קדושה) ויש שמחלקים, שאם בא לכתוב שיש שלוש בעולם - אין חשש, אבל כשכותב שלו לחבירו, שאז הכונה שיהא לו שלו מבעל השלו' יש להזהר (עי' פ"ת שם סק"ח בשם תשו' הרדב"י. ועי' אס"ח סי' פד סי"א דאסור ליתן שלו' בבית המרחץ בחדר הפנים, ועיי' בטו"ז ובמג"א ובשע"ת כמה מי"מ בזה). ולפי זה אין להשתמש בשטיח שכתוב לצורך ניקוי הנעליים מזהומא, שהרי יש פוסקים דס"ל דיש בו קדושה. אבל אפשר לטעון שהשטיח במקום אחר לנוי, אבל לא לנקות בו הנעליים, דהוי בזיון גדול להשם הקדש.

והגם שהשטיח נעשה בחו"ל על ידי גויים, שאינם יודעים בכלל שזה שם ה', מי"מ נראה שצריך להחמיר בזה, דהוי ביה, וראיה, דהנה קי"ל ביו"ד (סי' רעו סי"ח) מי שרוצה לכתוב תיבת "יהודה" וטעה ולא הטיל בה אות ד', כך שיצא שם הוי"ה לפניו, אין למחקה, משום דלא כמחוק השם, אלא יתלה הדל"ת מלמעלה שנתאם נראית כתיבת "יהודה" ואח"כ למחוק, עיי' שם בקסת הסופר סי' י"ב סי"א ובשלכת הסופר סי' ק"א, הרי דאע"כ דלא כתב אותה לשם השם, אין למחוק אלא אם יתלה ד', משום דנראה כמחוק השם אע"כ דכתבו לשם תיבה אחרת. אי"כ גם אם גוי כתב השם "שלוש", הגם שלא כתבו לשם שלוש אלא לתיבה אחרת, הוי בזיון לקטע בו הנעליים (ועי' בפ"ת סי' רעו סק"כ - אודות ס"ת שנפסד ע"י גוי, ועיי' בשע"ת א"ח סי' שלד סק"י בשם תשו' שב"י דספרים שנפסדו ע"י גוי יש להם קדושת ספרים).

המורה מכל האמור שאין להשתמש עם השטיח שכתב עליו תיבת שלו' לנקות בו הנעליים דהוי בזיון להשם, וכל המכבד התורה גופו ג"כ מכבד על הבריות (אבות ד, ו).

דין בגד ד' כנפות שצדדי מחוברים על ידי רוכסן

שאלה: שכני היום בשוק חולצות שפתוחות בצדדין כמו בגד טלית קטן, אך סוגרים את הצדדים ברוכסן (zipper), ומבחוץ לא יכיר הרוכסן, כי הוא מכוסה בגד, ותולין ציצית בהכנפות של מקום הרוכסן. האם אכן אפשר לילך עם בגד כזה ויוצא בזה מצות ציצית?

תשובה: נכון לעשות שיהא ניכר שהוא מחובר ברוכסן או בכפתורים, דהנה, בשו"ע (א"ח סי' י"ט) נפסק שאם מחבר כנפות הטלית קטן בקרסים עדיין דינו כסתום, ולא נטור מלהטיל בו ציצית, וכתב שם המג"א דזה רק אם ראשי הקרסים נכפפים מאד לצד השני שאינו יכול להתייז רק על ידי מנעשה, דבזה נחשב חיבור גמור הן לענין כלאים והן לענין ציצית, אבל אם ראשי הקרסים אינם נכפפים מאד ואפשר לפתוח בקל, לא הוי חיבור ויוצא בו מצות ציצית, כיון דיש בו ד' כנפות (וכן הביא שם המשגיב בסי' קכ). ולפי זה אכן כתב האשל אברהם (מהד"ח) דבגד המחובר בצדדין על ידי כפתורים דינו כבגד המחובר ע"י קרסים שנפתחים בקלות הנחשב כפתוח, ע"כ.

ומכל מקום נראה בגיד"ד דגער טפ, דכיון דאינו ניכר שמחובר הצדדין ע"י רוכסן, אלא נראה מבחוץ כאילו צדדי מחוברים לגמרי, אין הרוכסן מחובר, איכא חשש של מראית העין, ועי' בשו"ע (א"ח סי' י"ט) דאילו אם הקרסים נסתרים מן הצד, אפילו הכי אסור משום מראית העין, דנראה כמי שסגור לגמרי (וכן השתקף בדרך החיים וקצור שו"ע ועזר). ובשלמא אם היה ניכר כלל שמחובר ע"י רוכסן אין כ"כ מראית העין, אבל אם הרוכסן אינו ניכר, ונראה מבחוץ כאילו הבגד מחובר מהצדדין, איכא מראית העין, שחשבו שהבגד סגור מציצית, כיון שגם מחובר בצדדין לכן טוב לעשות שיהא ניכר שהרוכסן מחבר הצדדין, ואז אין מראית העין, ורק במחובר ע"י קרסים אע"פ שנפתח בקלות, מכל מקום לשאר בני אדם אינו ניכר אם מחובר בקלות, משא"כ בחיבור ע"י רוכסן שניכר היטב מן הצד, ליכא משום מראית העין.

אך שמעתי שיש כאלו גנדים שמבחוץ בהצדדין תפרו כפתורים, עד שמבחוץ נראה כאילו הצדדין מחוברים בכפתורים (וכפתורים דמ"ה), אבל באמת הם מחוברים ברוכסן, אך כיון שנראה דמחובר בכפתורים תו ליכא מראית העין דחיבור עם כפתורים אין חשש כ"ל.

מאת: הגה"צ רבי שמאי קתה הכהן גראס שליט"א

פלאות עדותיך המשך

ולכוונה זו כתבה התורה שני סימנים, 'סנפיה' ו'קשקשת', ונמסר לחז"ל ד"כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר', למען דעת צדקות התורה דכל דבריה הם דברי אלקים חיים. וזו כוונת הגמרא דמשום הכי כתוב בתורה סנפיר וקשקשת משום 'גדיל תורה ויאדיר', היינו להגדילה ולהאדירה בעיני כל, למען דעת כי כל דבריה כנים ואמיתיים, ונתונים נתונים המה לנו מפי אדון כל המעשים ויתברך².

- לקוושטא דמילתא מצינו בראשונים בטעמא דמילתא שנתכבד 'סנפיר' בתורה: הר"ן (חולין סזו) מבאר שנתכבד בתורה שלא נוכל לבא ליד טעות, וכוונתו שאמנם אפשר היה לדעת את הפירוש הנכון של 'קשקשת' (כמבואר בחולין שם), אבל כדי למנוע טעות הוסיפה התורה לכתבה 'סנפיר' בפירוש, שעל ידי כך נדע מה היא 'קשקשת': והריטב"א (דה"ש שם) מבאר, דאף שאפשר לסמוך על 'קשקשת' בזה, מכל מקום כתבה התורה גם 'סנפיר' כיון שלאמיתות של דבר יש לו גדר סהור של סנפיר, "ואולי" וגם כן גורם סתירות, ונראה כוונתו שסנפיר שמימי הסהרה בדגים אינם רק סימנים לברר איזה מין הוא סהור, אלא הם הגורם לטהרה, וכיון שגם הסנפיר גורם לטהרה הדג לכן הדיעה לנו התורה ששניהם, הקשקשת והסנפיר, הם גורמי הטהרה. (ויעי' מה שנתון לאחרונה בזה במדור 'עלי הדר' גל' את-תקנה).
- דא"ה מה שהבאנו עוד בפ"ר ראה תשנ"ז (גליון א'ינו) בשם המלבי"ם בפ"ר שמיני.

תודותינו וברכותינו נתונות לאלו שנדבו הוצאת הגליון לזיכוי רבבות מאחב"י

ביהמ"ד גבוה ובית הוראה ע"ש עמרם חסידא זי"ע בנשיאות הגאון רבי עמרם גרינוולד שליט"א ברכת תנחומים נשר בזה להאי גברא יקריא משנתו קב ונקי שייף עייל ושייף נפיק מעזו ומגדול הרה"ג רבי יעקב טרוביץ שליט"א ראש הכולל ואתו עמו אחיו הקר מפקארי לומדי כוללנו פמ"מ לו עשר ידות בתורה וחסידות הרה"ג רבי יצחק שליט"א בפסגת אביהם הקר הגאון הגדול רבי שמואל טרוביץ זצ"ל רב ביהמ"ד דחסידא בעלזא 'בית פנחס' ב"ב ומגדולי ההוראה המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד ובהמשך פעולתכם בהרצת תורה וחסידות תמצאו נוחם משתתפים בצערכם: רבנן ורגלמדיהו	לעילוי נשמת האשה החשובה מרת רחל לאה ב"ר שאול הכהן ע"ה נלב"ע ביום כ"ח מנחם אב תשס"ב תהא נשמתה צרורה בצרור החיים הנוצח על ידי בנה הרה"ח ר' שאול יצחק קאפן שליט"א	לעילוי נשמת הרה"ח ר' יעקב ישעי' ב"ר נתן שרגא ז"ל בראנדס נלב"ע ביום כ"ה מנחם אב תהא נשמתו צרורה בצרור החיים הנוצח על ידי חתנו הרה"ח ר' נחמיה דויטש שליט"א	לעילוי נשמת הרה"ח ר' יעקב אהרן ב"ר יקותיאל זאב ע"ה נלב"ע בשב"ק פ"ר ראה א' ד"ח אלול תשמ"ח תהא נשמתו צרורה בצרור החיים הנוצח על ידי בנו הרה"ח ר' משה שלמה גרויז שליט"א
זיכר ולעילוי נשמת האי גבר אוריין, איש שדה כולו מעש וחטיבה של חסד למען הכלל והפרט, אזנו קשובה היתה לנדאיא לב ובמיוחד לצורכי המתייעדים ומתעלים בבי' מדרשא, ממייסדי לתורה ודעים ושיעור רבות מבכירי המערכת הרה"ח ר' אברהם בן יבלחט"א הרה"ח ר' מנחם הכהן שליט"א שפיטצער נלב"ע בדמ"ז ביום א' ד"ח אלול תשפ"ד תהא נשמתו צרורה בצרור החיים	לעילוי נשמת האשה החשובה מרת שרה ב"ר משה ע"ה אשת הרה"ח ר' שמעון מאפעענתיים ז"ל נלב"ע ביום כ"ב מנחם אב תשע"ב תהא נשמתה צרורה בצרור החיים הנוצח על ידי בניו החשובים הע"י	לעילוי נשמת האשה החשובה מרת שרה ב"ר משה ע"ה אשת הרה"ח ר' שמעון מאפעענתיים ז"ל נלב"ע ביום כ"ב מנחם אב תשע"ב תהא נשמתה צרורה בצרור החיים הנוצח על ידי בניו החשובים הע"י	לעילוי נשמת האשה החשובה מרת שינדל רבקה ע"ה בת יבלחט"ו הרב החסיד ר' אלימלך לערנער שליט"א נלב"ע בדמ"ז ובמייטב שנותיה בעצם יום השב"ק ז"ח מנחם אב תשפ"ד תנצב"ה הנוצח על ידי אביה שליט"א